

De Heraut

door de

Gereformeerde Kerken in Nederland.

Het nadrukken van den inhoud van dit blad is verboden overeenkomstig de Wet op het Auteursrecht.

Zondag 2 Februari 1919. N°. 2141.

Dit blad wordt geregeld des Vrijdags aan de geabonneerden verzonden. Bijdragen van medewerkers, ingezonden stukken en alles wat verder den inhoud van dit blad betreft, te adresseren aan de REDACTIE. Abonnementen en Advertenties aan de ADMINISTRATIE. Bureau: N.Z. Voorburgwal 58—80, te Amsterdam. Inzendingen, die later dan Donderdag 's namiddags te 12 uur worden ontvangen, kunnen voor het nummer van die week niet meer in aanmerking komen.

Abonnementsprijs: franco aan huis, per drie maanden f 1.50 bij vooruitbetaling; voor het buitenland en Ned.-Indië per jaar f 7.20 bij vooruitbetaling. Afzonderlijke nummers f —.15.

Advertentie: van 1 tot 8 regels f 1.30, met inbegrip van bewijsnummer, voor elk regel meer f —.20. Aanvragen en vermelding van liefdegaven f —.12 per regel.

Van de Kerk.

V.

In welken ook zij zijt, nadat zij het woord der waarheid, namelijk het Evangelie uwer zaligheid, gehoord hebt; in welken zij ook, nadat zij geloofd hebt, zijt versiegd geworden met den Heiligen Geest der belofte. Efeze 1:13.

Het dusver betoogde trekt zich derhalve saam in de alles beheerschende overtuiging, dat ons menschelek geslacht nog onafgewerkt en onvolledig door God Almachtig in het leven is geroepen, om als kroon der gansche schepping zijn Naam te verheerlijken. Uit dien hoofde moest dit menschelek geslacht een organisch saamhangend karakter dragen. Nam men toch de enkele personen als op zich zelf staande grootheden, zoo zou uiteraard het verband tusschen den mensch en de geheele overige schepping ten eenenmale ontbreken, en de geheele schepping zou haar eenheid en daarmee haar saamhang, haar verband en haar einddoel algeheel inboeten. Geheel de overige schepping culmineert juist in de schepping van ons menschelek geslacht. Dit menschelek geslacht nu ontving bij zijn schepping de roeping, om zich van den lageren vorm, waarin 't eerst optrad, door geleidelijke heiliging en steeds doorgaande ontwikkeling, op te heffen tot dien staat der volmaaktheid, waarin 't voor eeuwig niet anders zijn zou dan de kroon der gansche schepping, om in die schepping de heerlijkheid van Gods naam te doen uitschitteren. Alles hiervoor hing nu af van de vraag, of de eerst geschapen menschen van meet af de proef der verleiding zouden doortaan. Eer de wereld der menschenkinderen ontstond, bestond er reeds een geheel andere creatuurlijke verschijning in de Engelen, en in die Engelsche schepping was breuke geslagen door Satan. Vandaar dat de gevallen Engelen er principieel op uit waren, om ook in de menschenwereld breuke te slaan; en hierdoor het gelukkig slagen van de overige schepping te beletten en te verhinderen. Tegen dien aanslag nu bleek het eerste menschenpaar niet bestand. Het viel en liet zich verleiden, en hierdoor werd de geregelde ontwikkeling van ons menschelek geslacht afgebroken. De wereld gelijk God ze schiep, was heilig, doch na de jammerlijke gebeurtenis in het Paradijs sloeg dit heilige in zonde om. Vandaar dat de normale ontwikkeling van het aldus vergiftigde geslacht, aan zich zelf overgelaten, niet anders ten slotte kon opleveren dan het tegendeel van 't doel, waarvoor het in 't aanzijn trad. De wereld was van dat oogenblik af voor God verdoemelijk.

Doch nu treedt reeds in het Paradijs de raad des Heeren in, die er ten slotte toe leidt, dat de macht van het booze en onheilige geheel te niet wordt gedaan, en dat toch Gods wereld ten slotte volkomenlijk beantwoordt zal aan het beeld, dat God voor zich had, toen Hij onze wereld schiep. Deze wederopbouw van de gebroken wereld greep plaats in twee stadiën. Ten eerste trad de Gemeene Gratie in, en naast deze Gemeene Gratie, de eeuwige Genade. De Gemeene Gratie heeft met de verkrijging der eeuwige Zaligheid niets gemeen en strekt uitsluitend, om de elementen van hogere orde, die in het gevallen menschelek geslacht nog scholen, niet te loor te laten gaan, maar te redden, en God te eeren en der menscheit tot heil, in tijdelijke ontwikkeling te brengen. Doch hoe hoog ook die Gemeene Gratie te waardeeren zij, en hoe duidelijk het ook blijkt, hoe God de Heere door deze Gemeene Gratie niet alleen ons menschelek geslacht voor te snellen ondergang bewaard heeft, maar ook zijn eigen Majesteit heeft doen uitkomen, deze Gemeene Gratie gaf niets voor de eeuwige Genade. Eenmaal toch zou de huidige wereldorde geheel ten ondergaan om door een geheel vernieuwde orde in het leven der wereld vervangen te worden, en dan natuurlijk zou al wat de Gemeene Gratie ons ten beste geschenken had, voor altoos ten ondergaan. Vandaar dat deze Gemeene Gratie steeds geheel op zich zelf moet worden beschouwd, en nimmer in eenig opzicht met de eeuwige genade mag worden verward of gelijk gesteld. Die eeuwige genade draagt een geheel eigen karakter, en haar komst heeft dan ook een geheel ander verloop. Toch versta men dit niet zóó, alsof de Gemeene Gratie in geen enkel opzicht aan de komst en de uitbreiding der zaligmakende genade bevoorwaardelijk zou zijn geweest. Men behoeft slechts Europa en Amerika eenzijdig, met Azië en Afrika anderzijds te vergelijken,

om de onjuistheid van zulk een opvatting in te zien. De Gemeene Gratie, die eerst Europa, en straks Amerika, op zoo veel hooger levenspeil bracht, is hierdoor middel in Gods hand geweest, om zijn Kerk tot veel rijker ontwikkeling te doen komen en de volken der aarde in missionaire bewerking te doen komen. Ongetwijfeld zou Afrika, denkt ge u de Gemeene Gratie geheel weg, in nog veel dieper poel van jammer weggezinken zijn, maar ook waar het in zijn moreelen en religieusen ondergang ten deele door de Gemeene Gratie gestuit werd, bespeurt men toch, welbezien, in alle deelen van Afrika (alleen het tijdelijk gekerstende deel uitgezonderd) hoe diep de volken van dit werelddeel in jammer en zelfvernietiging verlieden. Dit nu is daardoor veroorzaakt, dat Egypte en Noord-West-Afrika uitgenomen, de invloed van de Kerk hier niet doordrong. Bij tegenoverstelling gevoelt men dan ook aanstonds, hoeveel de ontwikkeling van Europa te danken had aan het feit, dat bij ons vooral de Kerk ingang vond en vast bestand kreeg. In Amerika herhaalt zich dan ook slechts wat in Europa vooraf werd gezien. De Gemeene Gratie kon hier tot hooger ontwikkeling en tot meer beteekenende rijping komen, omdat de Kerk van Christus in deze landen indrong, en de verwerlding der geesten tegenhield. Iets wat natuurlijk geenszins beduidt, dat de Gemeene Gratie en de Zaligmakende genade dan toch in hun wortel één zouden zijn. Van den aanvang af tot den einde toe, blijven beiden veeleer tegenover elkander staan, en het bewijst alleen, dat de Kerk van Christus zich gereeder kon voortplanten op een terrein en onder volken die de cultuur der Gemeene Gratie genoten hadden, dan onder andere naties, die van die Gemeene Gratie wel even geproefd hadden, maar voor 't overige weer in hun zondejammer waren teruggezinken.

Doch hiermede is nog niet genoeg gezegd. Verbeeld mag toch nimmer, dat de Gemeene Gratie ongetwijfeld tot op zekere hoogte de optreding van de Kerk van Christus in onderscheiden landen hielp, en in dien zin alleszins ten goede werkte, mits men maar nimmer vergeet er bij te voegen, dat de zelfde Gemeene Gratie van den anderen kant op velerlei wijze aan den bloei der Kerk afbreuk deed. Als vrucht van de Gemeene Gratie toch sloop reeds van de 14e eeuw af het dusgenaamde Humanisme ook hier te lande in, en dit Humanisme was, hoe veel schoons en aanlokkelijks het ook aanbod, in den grond der zaak toch niet anders dan een poging, om de Gemeene Gratie over het Christelijk element te doen triomfeeren. De Kerk van Christus had zich niet bij voorkeur op het gebied van de kunst bewogen, en voor zoover het dit deed, zulks altoos in eenzijdige richting gedaan. Het Mariabeeld met het beeld van het heilige Kindeke gaf uiteraard geheel iets anders, dan Griekenlands aloude kunst in het Venusbeeld te aanschouwen gaf. Van daar dat de Christelijke kunst steeds nauw aan de heilige historie gebonden bleef, terwijl de aloude kunst der Gemeene Gratie meer 's menschen zinnelijkheid toespreek en zich op breder terrein uitzette. Datzelfde gold evenzoo van de dichtkunst en van de literatuur. En dit nu was oorzaak, dat tot de oude kunst- en literarische schatten van Griekenland en Rome terug werden gevonden, die min heilige neiging der geleerden en van het publiek er zich licht toe vinden liet, om door wat men het Humanisme noemde, een kunst en literatuur in zwang te brengen, die, ook waar ze meer rechtstreeks tegen het Christelijk element optrad, soms zelfs er zich mee verenigde, toch altoos ten gevolge had, dat de literarische en artistieke geesten zich bij voorkeur naar de schatten der Gemeente Gratie keerden, en zich van de schatten der Zaligmakende genade vervreemdden. Die tegen het Christendom gekeerde geest heeft er toen al meer toe geleid, om in de kringen der hogere geleerdheid en der fijne artistieke zekere vervreemding van de Kerk van Christus in te leiden. Een vervreemding die in het dusgenaamde Modernisme, en sterker nog in de wijsgeerige zinswijze, allengs zoover voortschreed, dat thans zonder vrees voor overdrijving mag geconstateerd, dat een beslist belijgend Christen aan de Universiteiten van Europa een uitzondering is. Iets wat nu niet te kras moet genomen, alsof onder de hoogleraren niet ook nog steeds enkele beslist geloovige belijders werden gevonden, maar in het algemeen moet toch erkend, dat zelfs in de Theologische faculteiten het modernisme en de moderne afdoeling van de Heilige Schrift al meer regel begon te worden. Al is 't toch, dat in de laatste

tientallen jaren het materialisme terrein verloor, en zekere religieuse stichting veld won, zoo blijft zich toch dit alles meer op de humanistische, dan op de geloovige paden bewegen. Ook de Humanisten toch gingen voor het uitwendige nog veelal met het Kerkelijk leven mee. Ook ten onzent bleven de Humanisten leden der Kerk, en al was het niet overdreven, toch lieten ze zich nu en dan ook wel in de kerkdiensten zien.

Voor 't overige daarentegen mag niet verheeld, dat de overgrote meerderheid der geleerden aan de publieke Universiteiten zich aldoor steeds meer van de Kerk van Christus, en van de orthodoxe belijdenis der Kerk, isoleert en er allengs vlak tegenover komt te staan. Dit nu is de wrange vrucht van de heerschappij der Cultuur, die steeds meer poogt zoodanig beslag op de geesten te leggen, dat de Cultuur schier allerwegen begint zich als van veel hooger beteekenis dan de belijdenis der Christelijke Kerk aan te dienen. Die kerkelijke belijdenis heet dan goed voor het eenvoudige volk en voor de lieden ten plattelande, doch wie in het nieuwe wereldleven mee wil tellen, en zich den weg wil geopend zien, om verreikenden invloed te oefenen, moet niet met de kerkelijke belijdenis komen aandragen, maar veeleer de kerkelijke belijdenis steeds meer in de schaduw doen wegschuijen, om daarentegen met de glinsterende stralen der cultuur het oog der lezers en lezeressen te verbinden. De gesteldheid der geesten is onder de beschaafde volken van Europa en Amerika dan ook niet anders doelde, dan om ten slotte in den bestaanden toestand een geheel ommekeer tot stand te brengen, en dank zij dien ommekeer, een toestand in het leven te reppen, die in een eenigen gelukstaat overgaat, en in dien gelukstaat voor alle eeuwigheid de eere Gods en den roem zijner Majesteit zal bezegelen. Alzoo niet een rijke wereld, met oncer andere in die wereld ook een Kerk, doch vlak omgekeerd de Kerk van Christus het aanvangs- en het uitgangspunt van een geheel nieuwe wereldorde die straks te komen staat, en al wat buiten deze Kerk van Christus de volken boeit en beslag op hun leven legt, niets dan een voorbijgaande vorm van een straks geheel te niet gaand leven, om eerst daarna uit en door die Kerk een geheel nieuwe schepping te doen opkomen, en in die vernieuwde schepping den triomf van God over Satan en zonde te bezegelen.

Hoofdzak is alzoo, dat we ons onveranderlijk vastklemen aan de belijdenis, dat de Kerk niet is een nieuwe schepping, maar een herstelling en volmaakte afwerking, als we ons zoo mogen uitdrukken, van een vroeger geheel, d.w.z. van de oorspronkelijke schepping Gods; een toenmalig geheel, dat sinds verbroken werd. Dit machtige werk Gods is daarom allerminst pas met de Kribbe van Bethlehem begonnen, maar dateert van het begin der wereld, zoo ge wilt van de Paradijsbelofte niet alleen, maar evenzoo van de genade-actie die zich in Abel reeds inzette. Onze Catechismus zegt 't zoo beslist en zoo juist in het antwoord op vraag 54: »Wat gelooft gij van de algemeene Christelijke Kerk?», dat we belijden moeten: »hoe de Zone Gods uit het gansche menschelek geslacht zich een gemeente tot het eeuwige leven heeft uitverkoren, en daarom door zijn Geest en Woord, in eeuwigheid de ware geloovigen, van den beginne der wereld tot aan het einde, vergadert, beschermt en onderhoudt». Uit deze grondbelijdenis nu volgt van zelf, dat bij de Voleinding wegvat en verloren gaat al wat hier niet toebehoort. Niet zóó derhalve, dat er behoudens van de wereld en in die wereld van de Kerk zou zijn, maar heel anders, en wel in dien zin, dat de wereld het samenstel der Schepping is, dat ten slotte zijn bekroning vindt in den naar Gods beeld geschapen mensch; en dat nu wel deze menschenwereld niet alleen, maar de geheele Schepping die er mede saamhangt, in het Paradijs geschonden en gebroken is; doch dat 't Gode belijfd heeft dit geheele wereldsaamstel straks in nog hooger luister, dan waarop 't aanvankelijk bogen kon, te vernieuwen, en dat deze vernieuwing zich vast zal knoopen, niet aan kunst en wetenschap of wat ook, maar eeniglijk en uitsluitend aan de Kerk van Christus. Niet, men versta dit wel, alsof van de Kerken een nieuw leven voor kunst en wetenschap zou uitgaan, maar alzoo, dat alles wat tot de oorspronkelijke glorie van Gods schepping behoorde, zoo in de menschen- als in de dierenwereld, ten slotte geheel zou ten ondergaan, met uitzondering alleen van de menschenwereld die van de ure van den val af tot wedergeboorte en bekeering was gekomen, en zoo alle eeuwen door de waarachtige Kerk van Christus

had uitgemaakt. Uw gedachte kan daarom niet tot rust komen, of ge moet, zonder voorbehoud, u neerleggen bij wat in artikel XXVII van onze Belijdenis zoo omstandig en stellig in deze voege wordt beleden: »Wij gelooven en belijden een eenige Katholieke of algemeene kerk, welke is een heilige vergadering der ware Christ-geloovigen, die alleen hun zaligheid verwachten in Jezus Christus en gewassen zijn door zijn bloed, alsnu geheiligd zijn en verzegeld door den Heiligen Geest, welke Kerk er geweest is van den beginne der wereld af en er zal zijn tot het einde toe. Ook is deze heilige kerk niet gelijk gebonden of bepaald tot een zekere plaats of tot zekere personen, maar zij is verspreid en verstrooid door de geheele wereld, nochtans saamgevoegd en vereenigd met hart en wil in éénzelden Geest door de kracht des geloofs.»

Waarop komt dit nu anders neer, dan hierop, dat ten slotte eenmaal alles ondergaat, wat thans nog de wereld uitmaakt, en dat alsdan niets, wat ook, zal overblijven, dan hetgeen in Christus is ingelijfd, en als aan Christus kleef. Juist dit echter is het, wat slechts zeer enkelen vatten en verstaan. De ware Kerk, gelijk ze eeniglijk uit de wedergeborenen bestaat, komt in 't einde niet bij de wereld bij, maar zal zelve eeniglijk en alleen de wereld uitmaken. Ook wel zal die alsdan opdoemende wereld, evenals de tegenwoordige, een verreikenden achtergrond hebben in het leven der natuur, in de dierenwereld, in de starrenwereld, en in alles wat tot de eerste Schepping behoort heeft, maar klaar en helder zal 't dan uitkomen, dat van die oorspronkelijke wereld al wat er toe behoorde eeniglijk in het organisme der menscheit culmineerde. Van de voor eeuwig verdoemden spreken we nu niet. We nemen nu alleen wat deel uit zal maken van de volende wereld, waarin eeniglijk Gods glorie schitteren zal, en alzoo met inbegrip van al datgene, wat van meet af deel van de Schepping heeft uitgemaakt. Van dat alles toch blijft dan niets in zijn oorspronkelijken toestand voortbestaan. Veeleer gaat al het andere te niet, om uit het oude, door een herscheppingsdaad, de volende wereld te doen opkomen. Doch juist van deze volende wereld zal het nieuwe bestand niet rusten of steunen op het gebroekene dat na den val achterbleef. Dat alles gaat veeleer te loor en ten onder, en het enige waaraan die nieuwe, die volende wereld zich uit het nu bestaande zal vastklemen, zal de organische eenheid der wedergeborenen zijn. Juist daarom mag die organische eenheid van het herboren menschelek geslacht geen oogenblik worden losgelaten. Wat toch in de herschepping terug moet komen, mits dan in eeuwigdurende glorie, zijn volstrekt niet alleen de persoonlijke geloovigen, maar is het geheele saamstel van het door God geschapen heelal, dat ter oorzaak van de zonde der engelen en der menschen wel ondergaat, en zijn tegenwoordig bestand ten eenenmale verliest en inboet, doch niet om voort te uitsluitend enkel de gezaligde menschen te laten overblijven, maar heel anders om op nieuw een geheele wereld te laten opkomen, en wel een geheele wereld, die nogmaals al de elementen bezitten zal, welke God oorspronkelijk in al 't zichtbare schiep, doch nu zóó dat een tweede breuke, een tweede onttaarding, een tweede verbroekeling volstrekt uitgesloten zal zijn.

Om nu den samenhang tusschen de gezaligde kinderen der menschen in die herboren en herschapen wereld mogelijke maken en tot zijn recht te doen komen, moet natuurlijk die gezaligde menscheit als een saamhangend geheel uitkomen. De overige schepping toch, met de natuur, en al wat tot de natuur behoort, is niet verbonden aan enkele landbezitters onder de goeden, maar is verbonden aan geheel het organisme van ons menschelek geslacht, ingedeeld als het is in zijn rassen en volkeren. Van op zich zelf staande geloovigen kan hieralzoogen sprake zijn, omdat deze nooit anders dan een enkele erve, een enkele kudde en hove, of hoe men het noemen wil, op deze nieuwe aarde zouden kunnen bezitten. Is het nu niet om een enkel stuk land, maar om de geheele wereld, om het tastbare en zichtbare heelal te doen, dan volgt hieruit van zelf, dat alleen het als één organisme gedacht menschelek geslacht hier instrument kan zijn, om op de vernieuwde en herschapen wereld de roeping en taak op zich te nemen, die in het eerste Paradijs aan den eersten mensch was opgelegd.

Ook in de roeping van Abraham, zie Gen. XII:3, spreekt zich dit uit. Wel vat men dit maar al te vaak op, alsof er stond, dat in Abraham alle volken der aarde zullen geregeerd worden, doch er

staat heel iets anders, er staat dat 't alle geslachten des aardrijks zijn die door Abraham den Goddelijken zegen ontvangen zullen. Geslachten staan met elkander in genetisch verband. Geslachten zijn de takken, die uit den stam van den menschelijken geslachtsboom zijn opgeschoten, en juist de samenhang tusschen dezen stam en deze vertakkingen is bij dien geslachtsboom van organischen aard. Aan den organischen samenhang van het menschelijk geslacht moet daarom ook in de Vol-einding strikt en stiptelijk worden vastgehouden. De herboren menscheid is niet een bundel van eenlingen, maar een geslacht, dat op nieuw in zijn geslachtsverband organisch is vastgezet. Het geheele verloop van de Vol-einding teekent zich daarom met scherpe zijanten af, en komt hierop neer, dat uit de machtige menschenwereld al 't boze wegvalt, er zijwaarts ten verderve wordt overgebracht, en dat al wat alsdan uit geheel ons menschelijk geslacht, in alle landen, en oorden, in de nieuwe wereld zal ingaan, en op die nieuwe wereld God zal verheerlijken, bestaat in de onzichtbare Kerk. Die blijft, terwijl al 't overige in den eeuwig dood weg zinkt. En waar nu die uitverkorenen, niet als individuen, maar als één machtig, organisch saamhangend menschengeheel, uit de ondergegangene wereld zullen te voorschijn komen, zal het machtige wonder zich voordoen, dat eeniglijk en alleen de waarachtige, de onzienlijke Kerk van Christus de nieuwe menscheid, als organisch geheel, zal uitmaken, doch dan ook van zelf op zal houden Kerk te zijn. Kerk toch is de naam dien de toekomstige, organisch vereende menscheid uitsluitend droeg in tegenstelling met de onherboren wereld. Doch als die onherboren wereld ten slotte geheel wegvalt, en er niet anders dan de vernieuwde, vol-einde, en organisch saamverbonden menscheid overblijft, dan is er geen Kerk meer, juist wijl alle Kerk geworden is.

Dr. A. K.

„Geschapen om te volmaken“.

En God heeft den zevenden dag gezegd, en dien geheiligd, omdat Hij op dezen gerust heeft van al zijn werk, hetwelk God geschapen had, om te volmaken. Genesis II:3.

God, zoo betuigt de Heilige Schrift ons, had al zijn werk geschapen, om het te volmaken. Dit sluit natuurlijk niet in zich, dat er in hetgeen God geschapen had, een gebrek, iets verkeerd, iets onheilig was. Van den val in zonde is hier nog geen sprake. Die treedt eerst later in. Maar toch was daarom het groote werk, dat God geschapen had, niet vol-eind. Wel ontbrak aan de Schepping niets. Veeleer wordt van die Schepping betuigt, dat ze niet alleen goed, maar zelfs dat ze zeer goed was. In zooverre ontbrak er niets. Alleen maar, Gods Schepping, en met name de mens in die Schepping, leefde, en iets dat leeft blijft niet gelijk het in de eerste wording te voorschijn treedt, maar ondergaat, juist dank zij zijn levenskracht, gestadige ontwikkeling en dus wijziging. Vergelijk slechts het beeld dat een beeldhouwer vol-eind heeft, met het nieuwgeboren kindeke, dat rust aan moeders borst. Dat naarmeren beeld is af, en moet nu blijven zoals het is. Alle verandering die er later aan werd toegebracht, zou een schending van het vol-einde beeld wezen, en bij zulk een prachtheel strekt daarom alle voorzorg, om te voorkomen, dat er vooral niets aan komt, en niets aan verandert wordt. Het is nu eenmaal afgewerkt en voltooid, en moet nu blijven gelijk het is. Bij het kindeke daarentegen dat zoo pas geboren werd, en rust aan moeders borst, dringt juist 't ingeschapen leven, om 't gestadig te doen veranderen. Reeds na vol-einding van het eerste levensjaar is het kindeke iets anders geworden, dan toen het pas geboren werd. Een tiental jaren later is 't weer in tal van opzichten, al bleef 't één, geheel anders geworden. En de gestage verandering gaat door tot 't volwassen is en bloeit in volle rijkheid, om dan ten slotte weer te minderen in volheid van levenskracht. Wanneer hier alzo betuigt wordt, dat God rustte van al zijn werk, dat Hij geschapen had, om 't te volmaken, dan ligt hierin uitgesproken, dat God niet als de beeldhouwer een creatuur schiep, dat bestemd was om ongeschonden te blijven, gelijk het na zijn vol-einding was, doch dat Hij in 't leven riep een levende wereld, met den mens als middenpunt, en dat noch deze wereld, noch de menschen in deze wereld bestemd waren, om onveranderd en onveranderbaar als een beeld zich gelijk te blijven, maar optraden als een levende schepping, waarin het leven tuitelde, en die bestemd waren, om straks hun innerlijken rijkdom te ontplooien, en in die ontplooiing te doen, wat in de Schepping Gods bedoeling was, en naar het plan Gods straks als volmaking uit die Schepping zou voortkomen.

Ge kunt dus niet zeggen, dat de gestadige ontplooiing, verandering en voltooiing, die in de geschapen wereld, in de natuur en in den mensch uitkomt, alleen om der ronds wil plaats grijpt. Ook al ware er geen val in zonde gevolgd, en al had 't mogen gebeuren, dat heel de Schepping in haar oorspronkelijke zuiverheid ongeschonden had mogen volhard, zoo zou er toch een machtige ontwikkeling gevolgd zijn, en zou de Schepping allengs een volheid van leven en kracht ontplooid hebben, die er wel van meet af in school, maar die er toch aanvankelijk niet in in uitkwam. Denkt ge u een Jesaja als kindeke op zijn moeders schoot, dan scholen ongetwijfeld reeds in die eerste levensdagen van dezen grooten profet al gaven en krachten, die straks geestelijk bij hem zouden uitkoken, doch hij zelf wist 't niet, en niemand zag het. Het was al te gader nog een verborgen wereld, die eerst in later jaren zich zou kunnen ontwikkelen, en zoo eerst ten slotte zou kunnen volmaakt worden. En hierop nu was Jesaja aangesteld. Aldus had de Almachtige hem geschapen, om hem in 't verloop der jaren te volmaken. Zelfs al gaat ge niet op een kindeke terug, en neemt ge Adam die volwasen in het leven trad, dan had er toch ook bij Adam allengs een volmaking plaats. Zijn kennis nam toe. Zijn loofte in de natuur om hem heen verhelderde zich. Hij rijpte inwendig. En zoo was toen ook bij hem het

natuurlijk verloop, dat hij geschapen bleek te zijn, om zich steeds meer te volmaken. Doch al zou dit zelfs op Adam toepasbaar zijn, veel sterker gaat deze wasdom, deze verrijking, deze vollere ontplooiing uitmaken bij den als kind geboren door. Juist omdat de mensch geen door een kunstenaar afgewerkt beeld, maar een levend wezen is, blijft hij niet wat hij reeds van zijn geboorte was, maar ontplooi zich steeds meer uit hem, wat wel van meet af in hem school, doch slechts als kiem, en juist daarom eerst van lieverlede zich uit hem ontwikkelt om hem te volmaken.

Ge zoudt dit ook in deze voege kunnen uitdrukken, dat God den menschen geschapen had niet als een afgewerkt beeld, doch als een levend organisme. Immers niet alleen bij den mensch niet ge hoe God iets schiep, niet om 't te laten gelijk het is, doch om 't te volmaken, maar geheel hetzelfde ontwaart ge evenzo bij plant en dier. Uit de zaadkorrel ontkiemt zich de aar, waaraan straks de graanoogst rijpt. De duif verbrocht haar jongen, die eerst zich nauwelijks bewegen kunnen, en die dan straks op eigen vleugelen uitzwermen. En, wat steen en stof is nu uitgezondert, is het in heel Gods levende schepping de nooit zich verloochende aard, dat God ze schip en tot aanzijn riep, om ze eerst daarna door groei en ontwikkeling te volmaken, tot 't alles eens in volwasen staat voor Gods aangezicht prijken zou.

Doch vooral bij den mensch zet God de Heere deze volmaking op wonderlijke wijze voort, doordien de elkander opvolgende geslachten onderling met elkaar in verband staan. Dit is niet zoo in de dierenwereld. Hoe rasijn en kunstig een spin haar webbe ook weve, eeuw in eeuw uit blijft dit op gelijken voet toegaan. Er is geen wijziging, er is geen ontwikkeling in waar te nemen. Bij den mensch daarentegen is dit geheel anders. Geslacht na geslacht volgt hier op elkaar, niet om een simpele repetitie te geven van wat er reeds was, maar om de wereld der gedachten, den rijkdom der uitvindingen, de macht over de natuur, en het indringen in de mytische wereld steeds schrede na schrede verder te doen doorgaan. Elk geslacht doet nieuwe vondsten, elk nieuw optredend menschenstijpke breidt den acher van kennis en van vinding uit. Wie kwamen bleken samen te hangen met wie heengingen. Er heerscht hier een gestadige verrijking. En zoo ge van eeuw na eeuw den vooruitgang van menschelelike kennis, van menschelelike kunst en van menschelelike macht over de natuur als in cijfers kondt uitdrukken, zoudt ge die cijfers gesadig zien klimmen. Er is gesadige volmaking. En het gaat juist toe, zoals Genesis I:2 zegt: God heeft 't al geschapen, niet om 't te laten blijven gelijk het is, maar om het gestadig en aldoor te volmaken.

Geldt dit nu van het menschelijk geslacht, het geldt evenzo van u zelf. Ook u schiep God met verborgen, inwonende krachten. Ge ontvingt ouders en opvoeders om die verschenen krachten in u te doen ontkiemen. En ook gij werdt geschapen om u te volmaken. Die volmaking nu van elk mensch op zich zelf is natuurlijk aan grenzen gebonden. Een ieder is kind van zijn tijd, en kan daarom tot geen rijker ontplooiing van zijn krachten geraken, dan de tijd waarin hij leeft, doorgaat. En zelfs kan men zeggen, dat 't gebrekkige dat aan een eeuw kleef, ook op onze persoonlijke ontwikkeling inwerkt. Alleen dit ging ook bij u niet machinaal toe. Veeleer drie factoren beheerschen hier een ieders levenspositie. Allereerst de eigenaardigheid van uw eigen ik. In de tweede plaats de invloed die van uw omgeving op u uitgaat. En ten derde de innerlijke werking die God de Heere in uw verborgen zielsleven tot stand brengt.

Hier staan we dan ook voor het ondoorgroendelijke mysterie, dat een ieders leven bepaald wordt door zijn eigen natuur, door de invloeden die op hem nagaan, en door hetgeen God in hem werkt; en hierbij nu rijst de verantwoordelijkheid. Een vrouw of moeder, een broeder of zuster, een onderwijzer of predikant kan ten goede op ons inwerken, maar ook ons bederven. En dan komt 't alles ten slotte neer op het verantwoordelijkheidsgevoel dat in ons eigen ik opleeft. Wie dan voelt, dat zijn God hem deze spanne tijds door het leven leidt, om hem te volmaken, die doorleeft geen dag, of hij heeft zich aan zijn God vastgeklemd, om door Hem bezielde, geheiligd en verrijkt te worden. En hierin nu juist ligt de kiem van alle persoonlijke, huilijke en volksellende, dat er zooveel dagen kunnen heengaan, zonder dat we op dat trekken van die hand, die ons aan God bindt, bedacht zijn; dat het blijven gelijk we zijn, ons bevredigen kan, en er geen dorst, geen hartstocht in ons werkt, om ons te volmaken.

Dr. A. K.

Amsterdam, 31 Januari 1919.

Aan het vaste fundament, dat voor de Kerk gelegd is in het Woord van God; aan den kostelijken schat, die door onze Vaders uit dat Woord is opgedolven en in onze Belijdenis is neergelegd; aan het Gereformerd of Calvinistisch karakter, dat onze Kerken dragen, wenschen we zoo bevestigend mogelijk vast te houden. Elke poging om het gezag van Gods Woord, om de vaste lijnen in onze Belijdenis getrokken, om het Calvinistische karakter van onze Kerken te verzwakken ten einde meer in de gunst van den „stijlgeest“ te komen, zullen we daarom met alle kracht wederstaan. Het verwijt van conservatisme deert ons daarbij in het minst niet. Het „be-waren van het pand ons toebetrouwd“ is immers de roeping, door den Apostel zelf ons opgelegd.

Maar dezelfde Apostel vermaant ons ook, en dat mag evenmin worden vergeten, om tot de volmaaktheid voort te varen. Niet stil te staan, maar van kracht tot kracht voort te gaan, is het beeld van den pelgrim naar Sion. Valsche behoudzucht, het zich krampachtig vastklemmen aan elken overgeleverden vorm, het geen oog hebben voor de ontzaglijke vraagstukken, waarvoor God in onzen tijd ons plaatst en waarop ook het kerkelijk leven een antwoord moet geven, zou een verzaaken wezen van de heilige roeping ons opgelegd. In dat opzicht vindt de roepstem om naar nieuwe banen te zoeken, volkomen weerklank ook bij ons. Het Calvinisme is nooit conservatief in slechten zin geweest. Het heeft overal, waar het optrad, een nieuw tijdperk ingeluid, nieuwe vormen voor het leven der volkeren geschapen, en getoond de eischen van den

nieuwen tijd te verstaan. Ook ons kerkelijk huis eischt daarom zeer zeker uitbreiding en uitbouw om aan de behoeften van onzen tijd te voldoen. Hoeveel bewondering we ook mogen hebben voor de artistieke inrichting van onze oud-Hollandsche huizen, we wenschen dankbaar gebruik te maken van hetgeen de nieuwe tijd aan gemak en confort medebrengt; we gebruiken het electrische licht, we hebben moderne haarden, we wonen in ruimer en luchtiger gebouwen huizen, we laten lucht en zonnelicht beter doordringen; we zijn in dit opzicht kinderen van onzen tijd, die dankbaar aanvaardt het goede, wat ook deze tijd ons schenkt.

En zoo hebben we ook op ons kerkelijk erf wel acht te geven op hetgeen deze nieuwe tijd van ons eischt. Een verstande orthodoxie is ten doode opgeschreven. Wat leeft, groeit en wast; alleen wat dood is blijft als petrefact zichzelf gelijk. Er moet ook in de Kerk van Christus een groeien en opwassen wezen, anders verschrompelt ze en verliest haar invloed op het volk-leven om zich heen.

Natuurlijk kunnen we er niet aan denken deze nieuwe taak, die de Kerk wacht, in heel haar omvang te teekenen. Maar wel moge op enkele hoofdpunten gewezen worden.

En dan diens in de eerste plaats wel de vraag onder de te oogen worden gezien, of de Kerk met haar belijdenis, die ze nu drie eeuwen bezat, wel volstaan kan. De ontwikkelingsgang der Kerk zelf toont, hoe ze haar belijdenis nooit heeft beschouwd als een voltooid iets, maar telkens, naar mate nieuwe vraagstukken aan de orde kwamen, het licht uit Gods Woord heeft opgevraagd, om daarmee opkomende dwalingen te wederstaan. Ze is begonnen met de Apostolische Geloofsbelijdenis; ze heeft die in de 4e eeuw uitgebreid op het Concilie van Nicea om tegenover Arius de Godheid van Christus vast te stellen; ze heeft op elk volgend oecumeneisch concilie die belijdenis nog scherper en nauwkeuriger gedefinieerd, en het is altoos de strijd geweest met een nieuw opkomende ketterij, die haar dwong om de waarheid Gods nog zuiverder te vertolken en haar dogma nog scherper te belijnen. Zoo is het evenzeer geschied, toen de Kerk tegenover het Pelagianisme te handhaven had de Schriftuurlijke leer omtrent de zonde en de genade. Zoo is het geschied in de periode der Reformatie, toen de Kerk niet alleen tegenover de dwalingen der Roomsche Kerk, maar evenzeer tegenover de afwijkingen van Menonieten en Socinianen zich te verdedigen had. En zoo is het laatste geschied op onze beroemde Synode Nationaal van Dordrecht, toen de leer van Gods rijke genade zoo heerlijk gehandhaafd is tegenover de Arminianen. Telkens heeft de Kerk haar roeping verstaan om tegen alle nieuw opkomende richting haar credo weer uit te spreken daardoor meer vastigheid aan haar eigen kerkelijk leven te verlenen en haar leden voor het gevaar, dat in die dwalingen school, te bewaren. Ze heeft daarbij nooit prijsgegeven, wat door de leiding des Heiligen Geestes haar reeds geschonken was. Haar eigen geloofsbelijdenis spreekt uitdrukkelijk uit, dat zij de drie geloofssommen der algemeene Christelijke Kerk van harte aanvaardt en belijdt. Het was geen revisie van de bestaande belijdenis om deze te veranderen, te plooiën of te schikken naar den geest van den tijd. Maar het was steeds een voortbouwen op het gelegde fundament, om nog klaarder en duidelijker de waarheid Gods te handhaven. Alleen, daarna zink deze belijdeniskracht der Kerk in. De Lutherse Kerk gaf haar laatste Geloofssymbool in de Formula Concordiae, de Engelse Kerk in de Westminsterse Geloofsbelijdenis, die niet anders was dan een resumtje en saamvatting van wat in de Gereformeerde Kerken reeds beleiden was. Maar welke nieuwe vraagstukken sinds dien zich voordeden; al maakten van alle kanten nieuwe richtingen zich op om de Kerk, nu in haar diepste wezen, aan te tasten en te schokken; al ging het niet meer om vragen als deze, of de predestinatie rustte op een vooruitgezien geloof of op het welbehagen Gods, maar of de Schrift het Woord Gods was, of de wereld door God was geschapen, dan wel van zelf door evolutie aldus geworden was; of de mensch wel zondig was en een Verlosser behoeft; of Christus wel iets meer was dan een gewoon mensch; of er wel een God bestond; de Kerk bewaarde het stilzwijgen en sprak niet. Voor een deel nu mag dit daaruit te verklaren zijn, dat deze vraagstukken ongetwijfeld in de Belijdenis, althans van onze Gereformeerde Kerken, wel een antwoord vinden; maar men mag daarbij toch niet vergeten, dat deze nieuwe richtingen de vraagstukken op een geheel andere wijze aan de orde stelden, dan dat vroeger ooit het geval is geweest en onze Belijdenis daarop niet kon ingaan. Neem, om slechts een voorbeeld te noemen, het zoo diep ingrijpende vraagstuk van het gezag der Heilige Schrift. In de dagen van onze Vaders werd dit gezag door niemand betwist. Er was strijd met de Roomsche Kerk over den omvang der Schrift, over haar volkomenheid als kenbron des geloofs, over haar absoluut gezag als eenigen geloofsregel, over de vraag of dit gezag rustte op het getuigenis der Kerk of het getuigenis des Heiligen Geestes in onze harten, maar dat de Bijbel Gods Woord was nam ieder aan. Vandaar dat in onze Catechismus heel dit vraagstuk niet eens genoemd wordt, en dat alleen in onze Confessie er over gehandeld wordt. Nu mag onze Confessie een uitnemende schat wezen, waarop onze Kerk trotsch mag zijn, maar het leerboek, dat de opkomende jeugd gebruikt, is niet de Confessie, die althans dit vraagstuk nog behandelt, maar de Catechismus. En wanneer in dit leerboek

nu Zondag op Zondag gewijd is aan een al te breede uiteenzetting van de Sacramenten, maar over het Woord Gods niets wordt geleerd, voelt men dan niet, dat hier een gebrek is, dat zeer ernstig de toekomst onzer Kerk bedreigt. Is het daarom niet volkomen terecht, wanneer geklaagd wordt, dat onze Belijdenisschriften zich uitspreken over allerlei dwalingen, zoals van de Doopsgezinden die de waarachtigheid van Christus' geboorte uit Maria loochenden, maar niet zich uitspreken over de dwalingen van onzen tijd, die zooveel dieper in het Christelijk leven ingrijpen en waartegen geen tegenstand meer geboden wordt. Het feit, dat allerlei secten als paddestoelen uit den grond verrijzen, dat ze als parasieten leven op onze Kerken en dat ze telkens proselieten maken, wijst er reeds op, hoe de Kerk, door tegenover deze secten zich niet uit te spreken, haar leden weerloos laat staan. Er mag in allerlei vlugschriften tegen deze secten gewaarschuwd worden, maar zulk een vlugschrift, hoe uitnemend ook, heeft toch nooit dezelfde waarde en betekenis, als wanneer de Kerk zelf in haar Belijdenis uitspraak doet. En wat is het kwaad, dat deze secten stichten, nog vergeleken bij de geestelijke schade, die wordt aangericht door de moderne denkebeelden en richtingen, welke niet in een seculariseeren vorm zich voordoen, maar die in de Kerk zelf de zwakken verleiden en bekoren en ze van het Woord Gods afvallig maken.

Natuurlijk ontkennen we niet de groote moeilijkheid, die zich bij de vraag voordoet, hoe de Kerk in onze dagen tot zulk een uitbreiding van haar Belijdenis komen zal. Moet de belijdenis zelf herzien of moet daarnaast een nieuwe Belijdenis gesteld worden? Zal men onzen Catechismus veranderen kunnen, zonder aan de eenheid van dit kostelijke leerboek schade te doen? Past onze nieuwe taal en nieuwe wijze van uitdrukking wel in dit geschrift van zoo oude datum? Bovenal, kunnen onze Kerken, die zoo klein zijn in getal, wel zulk een revisie onder-nemen, zolang niet alle Gereformeerden in ons vaderland daaraan medewerken? En diende eigenlijk niet een wereldconcilie van alle Gereformeerde Kerken saam te komen, om zoo reusachtige taak op zich te nemen? Maar al zijn dit moeilijkheden, waarop schijnbaar geen goed antwoord is te vinden, de Kerk mag den ernst van dit vraagstuk daarom toch geen oogenblik zich onttrekken. Er moet naar een oplossing gezocht worden. En het zou reeds veel waard zijn, wanneer uit onze Kerken zelf naar de eerstkomende Synode een roepstem uitging om dit vraagstuk in overweging te nemen en daarvoor ook met de andere Gereformeerde Kerken buiten ons land in correspondentie te treden.

De Dordtsche Synode.

Zonder te willen ingrijpen op de rechten van onzen mede-redacteur, die de leestafel zoo uitnemend verzorgt, meenen we bij uitzondering hier de aandacht te mogen vestigen op de nieuwe studie over de Dordtsche Synode, die van de hand van Dr. H. Kaajan, predikant te Rotterdam, bij de N. V. „De Standaard“ verscheen onder den titel: De groote Synode van Dordrecht in 1618-1619. Onder de talrijke artikelen en geschriften, die naar aanleiding van het driehonderd-jarig gedachtenisfeest der Dordtsche Synode het licht zagen, neemt deze studie zeker de eerste plaats in. Niet alleen om de keurige uitvoering, op breed royaal formaat papier en met tal van goede afbeeldingen verlicht, maar vooral om den degelijken inhoud, die hoofdzakelijk aan nog niet uitgegeven bronnen ontleend is.

Dr. Kaajan had reeds door zijn proefschrift over de Pro acta der Dordtsche Synode blijk gegeven een zeer nauwkeurig historisch onderzoek te zijn, en was zeker al-reeds bevoegd om een geschiedenisbeeld van de Dordtsche Synode te teekenen. Wie aan het slot van dit werk de breede reeks van aanteekeningen nagaat, voor een niet gering deel aan nog onuitgegeven handschriften ontleend, zal eerbied gevoelen voor de noeste werkkraft en den sprun-zijn, waarvan dit studiewerk blijk geeft. Wie dit geschrift dan ook vergelijkt met hetgeen door vroegere schrijvers over de Dordtsche Synode geschreven is, zelfs met de breede studie van Dr. Wagenaar, zal voelen, hoe hier metterdaad voor 't eerst een streng wetenschappelijke arbeid over de Dordtsche Synode geleverd is. Niet alsof met deze studie daarom de stof reeds uitgeput zou wezen. Dr. Kaajan heeft zich in hoofdzaak bepaald tot den strijd met de Remonstranten. De zeer belangrijke vraag, hoe de Synode haar dogmatische arbeid verricht heeft en hoe haar Canones tot stand zijn gekomen, waarvoor het Archief van de Synode der Hervormde Kerk nog tal van kostbare attestaten bewaart en waarom-trent ook andere nog niet uitgegeven bronnen nog belangrijke bijdragen kunnen bieden, heeft hij laten rusten. Maar al is deze historische studie over de Dordtsche Synode dus nog allerminst een volledige geschiedenis, wat Dr. Kaajan biedt is toch een uitnemende bijdrage om de worsteling, die op de Synode plaats heeft gevonden, beter te verstaan. De teekening van de personen, die aan deze worsteling hebben deelgenomen, vooral van de buitenlandsche afgevaardigden is een der best geslaagde gedeelten van dit werk. En evenzo, dat bijna woordelijk is weergegeven, dag voor dag, wat op de Synode met de Remonstranten verhandeld is geworden. Le-s, om slechts één voorbeeld te nemen, wat Dr. Kaajan meedeelt uit de bronnen van het geschrift, dat reeds aanstonds rees tus-schen Episcopius en den praeses der Synode over de overhandiging van Episcopius' rede,

en ieder, die met de geschiedenis der Dordtsche Synode vertrouwd is, zal toestemmen, dat dit geschrift wel nergens zoo juist is toegelicht als hier. Bovenal echter zijn wij Dr. Kaajan dankbaar, omdat hij tegenover de door en door partijde voorstelling, die in de geschiedwerken van mannen als Prof. Reitsma en Prof. Knappert van de Synode gegeven werd, de historie zoo klaar en duidelijk heeft doen spreken, dat er wel geen krachtiger verdediging van de Dordtsche vaders bestaat dan dit uit de bronnen zelf bewerkte geschiedverhaal. Misschien had Dr. Kaajan nog wijser gedaan met niet alle geheel onbewezen lasterpraat, die de Remonstranten over de leden der Synode hebben rondgestrooid, mee te deelen. De wijze, waarop hiervan nu reeds misbruik is gemaakt geworden, al ging dit geheel tegen zijn bedoeling in, zal hem in dit opzicht wel voorzichtigter gemaakt hebben. Ook is soms wel eens de historische stijl, die bij zulk een werk past, uit het oog verloren; de titel van § 4 op blz. 114 „mood bedrog of afschuwelijk misverstand“, is te veel op effect berekend. Maar al zijn er enkele vlekjes, toch neemt dit niet weg, dat we met groote waar-deering van deze studie kennis hebben genomen en Dr. Kaajan dankbaar zijn, dat hij op zulk een wijze, die zelfs den tegen-stander eerbied afdwingt, een gedenkkuil voor de Dordtsche Synode heeft opgericht.

Het afscheid van Dr. Klaarhamer.

Dr. Klaarhamer, die jarenlang redacteur van de *Utrechtse Kerkbode* is geweest, neemt in het nummer van 18 Januari in een hartelijk woord van zijn lezers afscheid. Er is, zoals hij zelf schrijft, een tijd van komen en van gaan. En al kostte het hem moeite zijn persarbeid te laten varen, hij meent, dat de tijd gekomen is om de redactie in jonger handen over te geven. Dr. Rullmann zal zijn opvolger zijn. Aan zijn jonge, frissche, welgevoelende kracht, schrijft Dr. Klaarhamer, geef ik mijn taak met vertrouwen over. Zijn pen is wel verneden. En zijn persarbeid geeft de gegronde verwachting, dat hij in dezelfde richting blijft sturen. Hij zal het anders zeggen, meer in den vorm van dezen tijd, maar geleid door dezelfde dogmatische en kerkrechtelijke beginselen en trekkende dezelfde lijnen.

Met blijdschap zien we dan ook Dr. Rullmann als redacteur van de *Utrechtse Kerkbode* optreden, en we verwachten, dat zijn arbeid onze pers in rijke mate ten goede zal komen. Maar het is toch met weemoed, dat we Dr. Klaarhamer zich zelf op non-actief zien stellen. Het geluid, dat zijn bavin gaf, was nooit onzezer. Er was bij hem een zoo belijste trouw aan ons beginsel, een zoo krachtig optreden tegen al wat ons kerkelijk leven met gevaren bedreigt, een zoo zuiver trekken van de lijnen, dat zijn stem zeker gemist zal worden. En garne brengen ook wij den onvermoeiden strijder voor onze Calvinistische begin-eelen, nu hij als redacteur zijn emeraat neemt, ons eerecursul.

Is de Hervormde Kerk een schynkerk?

X.

Ook de benaming „valsche Kerke“, die vooral door de vroegere Christelijke Gereformeerden op de Hervormde Kerk is toegepast en die nog bij tijd en wijlen wel eens in onze Kerkelijke pers opduikt, kan niet juist worden geacht, althans wanneer men bedoelde daarmede de Hervormde Kerk als geheel te kwalificeren.

Dat men er toe kwam om de Hervormde Kerk voor een valsche Kerk te verklaren, was op zichzelf anders niet onbegrijpelijk. Ging men toch de kenteekenen na, die onze Confessie van de valsche Kerk opgeeft, dan valt niet te ontkennen, dat meer dan een dezer kenteekenen metterdaad op de Hervormde Kerk van toepassing scheen. Ook van de Hervormde Kerk gold toch, dat zij zich en hare ordinantien meer macht en autoriteit toeschreef dan den Woord Gods en zich aan het juk van Christus niet wilde onderwerpen, waar zij haar reglementen-bundel boven Gods Woord stelde, van het Koningschap van Christus in de Kerk niet wisten wilde en haar gezag boven het gezag van Christus stelde. Ook van haar kon gezegd worden, dat zij de Sacramenten niet bediende, gelijk Christus die had ingesteld, maar daaraan toe of afdeed naar het haar goeddunkt, want menig predikant in de Hervormde Kerk veranderde eigen-machtig de sacramentele woorden, zoals bij de bediening van den Heiligen Doop, of liet zelfs het heele sacrament weg. Evenzeer scheen ten volle op haar van toe-passing, wat onze Confessie als derde ken-merk van de valsche Kerk opgeeft, dat deze zich meer op de menschen dan op Christus grondt, want de Hervormde Kerk zocht veel meer haar kracht in Staatshulp en Staatsbescherming, dan in Christus. En eindelijk ook het laatste kenmerk, dat onze Confessie aangeeft, nl. dat de valsche Kerk de sleutelen der tucht misbruikt door te vervolgen degenen die heiliglijk naar Gods Woord leven en deze Kerk bestraffen wegens hare gebreken, haar geldzucht en haar afgoderijen, scheen ten volle op deze Hervormde Kerk van toepassing, waar zij handte uit de Kerk godzalige Dienaren des Woords, omdat zij tegen de gebreken en zonden der Hervormde Kerk in verzet kwamen, zoals en bij de Afscheiding en bij de Dolantie wel is gebleken.

Scheen het zoo vast te staan, uit deze kenteekenen zelf, dat de Hervormde Kerk als een valsche Kerk was te beschouwen, dan had men daarin tegelijk een recht-

vaardig
wanne
zich v
prikk
Kerk
van d
Kerk
scheide
onze
scheide
voegen
onzer
roepin
Gods
die nie
tot de
of op
al wa
der p
dood
hing“
Herv
dan ha
maar
geroe
en bij
was d
den m
plakka
strafen
los te
der A
men
moge
voor
die uit
voor
gebrac
opvatti
valsche
consci
maar i
hun r
die in
hen t
uit te
Het n
consci
broeden
Kerk
Apost
gij aan
hebt e
ontva
Maar
stuk w
Kerk
in dien
vat, to
tie zon
passen
moge
van s
rustiger
van wa
stond t
Kerk v
beeld,
ons bie
als voo
de sac
nl. dat
bedient,
maar d
dunken
gezegd
sacrame
heeft d
zijn ing
stiltuise
Avond
de Her
daan. Z
ingestel
bij Doc
heeft o
ingestek
ze nog
sacrame
lieren,
noot al
die deze
Christus
recht er
nog al
in de H
van Chr
mentee
opteet
ment nu
evenze
Kerk, a
noot of
lukend
nantiën
zonde o
niet zeg
zoodanig
naar de
zoo; ha
den doc
naam v
had zij
zou niet
gebleven
wel afdo
aangaat,
voor de
op de H
is dan
maning
Kerk ge
Kerk“ a
maakt o
volmond
Kerk als
matie a
standen
worden,
daarom
erkennen
reeds e
dat het
deze Ker
Kerk we
Woords
naar Chr
dit in d